

PETR PROUZA

Psychiatri

ŠULC-ŠVARC

ŠULC-ŠVARC

PETR PROUZA **Psychiatr**

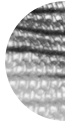
PETR PROUZA

Psychiatr

Nakladatelství Šulc–Švarc Praha

*Neexistuje lepší prostředek k ochraně individua
před splynutím s jinými než mít tajemství,
jež individuum chce nebo musí střežit.*

(CARL GUSTAV JUNG)

Nebezpečí, které tušíme, předvídáme, které očekáváme, když konečně udeří, je mnohem brutálnější než náhlá pohroma.

Vysoký, štíhlý, postarší muž ostře řezaných rysů tváře, v níž přes setrvalé skeptický výraz zářily sytě modré oči, o podobných neblahých událostech věděl mnohé a nepochybně by i přesně pojmenoval prudce kvasící pocity, které jím nyní cloumaly, ale momentálně vnímal pouze ony prvotní zásahy do své mysli a snad rovnou i do srdce.

Zase jsem se jednou přepočítal. Ani celý rok nepočkali. Čili žádný odchod z kapitánského můstku před úplným ztroskotáním.

A co tady? Převládne neklid, nejistota, obavy. Dlouho to smlčet nemohu. Alespoň Amosovi to rovnou povím, ten taky netuší, kam se vrátne. A mých dvanáct apoštolů? Sem tam poprava.

A mé vědomě odkládané pátrání? Nic moc jsem zatím nezjistil. Asi jsem doufal v zázrak. Nezbyvá než to za šest měsíců zvládnout.

Muž v poněkud zapraném lékařském plášti seděl v křesle u masivního věkovitého psacího stolu s vyřezávanými zdobnými ornamenty v jinak strohé místnosti a oběma rukama svíral právě došlý doporučený dopis, jako by se ho chystal roztrhnout, ale zatím si ho jen opakovaně pročítal a pak nahlas ucedil:

— Asi se z toho konečně taky zcvoknu!

Onu absurdní větu pronesl MUDr. Vilém Rokyta, CSc., ředitel a primář psychiatrické léčebny. Došlý dopis byl vskutku fatální. Ministerstvo zdravotnictví v něm oznamovalo své už ničím nezvratitelné rozhodnutí o celkovém ukončení činnosti a provozu dotyčné Psychiatrické léčebny, pošta Verněřovice, k 30. červnu 2013.

Verněřovice byla nejbližší vesnice vzdálená asi šest kilometrů a dosažitelná kamenitou silničkou mezi stromy. V obci je jeden obchod, dříve Jednota, nyní Coop, pošta, hostinec,

mateřská škola v jedné budově se školou základní do čtvrté třídy, žáci v jedné společné místnosti.

Za strmým, nedalekým kopcem Zobákem je sice bližší dřevorubecká osada Burkštsadl s dříve tak přátelskou hájovnou, ale tam vedla jen uzounká klikatá stezka mezi houštinami a propletenými náletovými stromky. Ale jinak je okolní krajina s oblými pahorky smírná, za průzračného počasí se v dáli rýsují vrcholky krkonošského masivu.

Psychiatrická léčebna se nachází na nevysokém, ale rozlehlém návrší v místě, kterému se odjakživa, tedy přinejmenším osmdesát let, říká Ústav. Všude kolem je hustý, převážně smrkový les a zejména na jaře z něj prosakuje vůně pryskyřice do podhorského ovzduší.

Notně zanedbaný, ale důkladně oplocený park plný přebujelých okrasných stromků vedle léčebny končí přímo na státní hranici.

Prostranství kolem impozantní budovy Ústavu je nyní zapadlé souvislou vrstvou modrobíle se lesknoucího sněhu. Krajina vydechuje ticho i klid, a jen když zpoza mraků vykukne bodavé zimní slunce, jakoby těsně nad závěsemi se táhne nepřetržitý pás všudypřítomného světlého stesku.

Doktor Rokyta už nyní seděl u svého stolu s hlavou svěšenou na zkřížených pažích. Přestože světle hnědé vlasy měl ještě stále husté a vlnité, bylo nyní vidět, že vzadu na temeni se rýsuje malá tonzurka.

Ozvalo se překotné, nervózní zaklepaní na letité dubové dveře. Lékař s povzdechnutím zvedl hlavu, ale rázně zavolal: — Dále!

Vstoupil vyzáblý muž neurčitého věku navlečený do velkého plandajícího, druhdy asi modrého flanelového ústavního županu. V jedné ruce držel několik různě dlouhých provázků a tvář mu plála rozhořčením.

— Pane primáři, pane primáři, sestra Valentová mi ukradla dva příborové nože! Přitom já je nutně potřebuju!

— Asi vzala, ne ukradla! A k čemu je potřebujete, pane Walczaku?

Muž nevěřičně zakroutil hlavou na tenkém krku.

— Vy nevíte, pane primáři, že se bruslí na nožích? Chci si zajezdit na jezírku, teď je ten správný čas pro zimní sporty!

Provázký si na boty přidělám ty nože a frčím! Potřebuju potrénovat, neboť už mám soupeře na závod. To bude pan Mikeska. Umí létat nejenom vzduchem, ale i po ledě. Tak dostanu ty nože zpátky?

Rokyta si přejel prsty po celém obličejí, jako by chtěl se-
trít předchozí úder z nemilého ministerského dopisu.

Příchozí Horst Walczak patřil k jeho dvanácti apoštolům, jak si je sám nazval. Bylo to sedm mužů a pět žen, kteří buď byli v léčebně už málem tak dlouho, jako on sám, vesměs je i přijímal, anebo měli tak nejasnou, komplikovanou diagnózu, že se vyjímali mezi ostatními pacienty.

Panu Walczakovi se říkalo Vynálezce. Když ještě fungoval jaksi normálně, působil jako technolog ve velkém strojírenském podniku, jehož výrobu vylepšil řadou drobných, ale užitečných zlepšováků. Jak později primářovi tvrdil, už tehdy ho vedly vnitřní hlasy.

Posléze začal prozkoumávat všemožné jiné záležitosti, koumal hlavně mimo zaměstnání a rozvinul své úsilí podivnými směry. Například velký sud naplnil až po okraj modrým inkoustem ze stovek nakoupených lahviček, chytil do něj sluneční paprsky a destilací zamýšlel získat ryzí zlato.

Dlouho nebyl nijak nápadný, neboť jeho hodná manželka vše trpělivě snášela a vzniklé škody zvládala jakž takž re-
tušovat.

Dokonce vydržela několik týdnů používat Walczakův světový unikát, jak se později Vynálezce pochlubil Rokytovi, motorkem ze sekačky poháněnou umělou rukou, instalovanou na záchodě k očištění po vykonání potřeby. Naštěstí pro paní Walczakovou se motorek porouchal a kvapná mysl jejího manžela se ke starým vynálezům nevracela.

Jenže pak se rozhodl, že přijde na to, jak by se daly zapalovat táborové ohně pouhým přenosem vůle od čehokoliv hořícího ve viditelném dosahu. Povedlo se. Díky Vynálezci shořela více jak polovina rodinného domku a on sám putoval nejprve do Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodu.

Tam ve svých zlepšovatelských aktivitách pokračoval, a když jednou na pokyn niterných hlasů vyšrouboval veškeré žárovky v pavilonu, díky tomu některé pacienty zachvátil amok a zdravotní sestra si zlomila nohu, využili v Brodu ustanovení o spádové oblasti i blízkosti trvalého bydlíště a Walczak už před mnoha lety zakotvil v Ústavu.

— Horste, já samozřejmě vím, že rychlobruslaři jezdí na nožích. Jenže vy zase nevíte, že podle dobrozdání meteorologů na našem jezírku kvůli kvalitě ledu se může bruslit teprve od minus dvaceti stupňů, a to tedy momentálně není!

— Aha! To jsem opravdu nevěděl, pane primáři. Tak děkuju.

Po odchodu pacienta Walczaka hlava doktora Viléma Rokyty opět poklesla, ale tentokráte rovnou na desku stolu a vypadalo to, že tak hodlá zůstat věčně.

Když v listopadu 1866 navštívil císař Franz Josef I. město Trutnov jako výraz uznání statečným obyvatelům, neboť právě tam se v červnu téhož roku událo jediné vítězné střetnutí rakouských vojsk s Průšáky, obdivně se vyjádřil k průvodu sto padesáti horníků ze Žacléře ve slavnostních uniformách, kteří v šerém podvečeru pochodovali s rozsvícenými důlními kahany jako obrovské tajemné světlušky.

Na závěr pobytu císař pravil a kronikář zaznamenal:

— Bylo potřebou mého srdce poznat tuto těžce zkoušenou krajinu.

Následně mocnář přespal v Ratibořicích u čítankově známé kněžny Zaháňské a druhý den zamířil do Verněřovic a po čerstvě upravené polní cestě dojel až k vojenskému lazaretu, který před rokem, v očekávání věcí příštích, nechal na zapadlé samotě přímo na hranicích s Pruskem vystavět generál Benedek.

Dvoupatrová budova z režných cihel byla přeplněná zraněnými rakouskými vojáky. Císař zanechal v nemocnici 3 000 zlatých pro její zvelebení a poručil rozdat zlatky i všem vojákům podle míry poranění.

A ještě něčím podstatným se Franz Josef I. vepsal do historie tohoto místa. Při krátké procházce neladným okolím lazaretu se zastavil u hraničního patníku. Asi dva metry za ním se skvěla vzrostlá jedle.

— Posunou ten patník za ten strom! Vyrostl za našeho panování.

A tak se okamžitě stalo a už nikdy se to nezměnilo. Prosťte si toho nikdo nepovšiml.

Vojenský lazaret nedaleko Verněřovic fungoval až do vzniku Republiky československé v roce 1918. Pak tam několik

let bylo nic a všelicos, ale navenek budova odolávala a načervenalé režné zdivo procházelo letopočty zcela nedotčeno.

Nový začátek přišel v roce 1925, kdy se s náležitou pompou otevíral Ústav pro duševní poruchy, soukromé sanatorium Zora pro vybranou klientelu.

V zámecký pojatém parku se tehdy vyjímal tenisový kurt i přírodní kuželna s originálními vyřezávanými dřevěnými kuželkami. V okrasném jezírku se mihotaly zlaté rybky a hned vedle byl kruhový odpočinkový altán.

Tehdy se také blahobytně proměnil vnitřek bývalého lazaretu. Stěny na chodbách pokryla dřevěná táflování, na schodech byly koberce a z dřívějších ratejen vznikly separované pokoje pro mohovité pacienty.

Po roce 1948, kdy mnohé bez otázek a natož odpovědí mizelo v propadlišti dějin, zmizeli i zámožní choromyslní a soukromé sanatorium se stalo majetkem armády, luxusní vojenskou zotavovnou pro tehdejší věrchušku, prý sem rád jezdíval i nechvalně proslulý ministr Alexej Čepička.

A když pak i Čepička sklouzl do propadliště, nějaký pamětník na psychiatrii v Hradci Králové si vzpomněl na Ústav pro duševní poruchy a od konce padesátých let byla ve Vernéřovicích zřízena nejprve pobočka nemocnice v Hradci Králové pro pacienty s obtížnou, vesměs neurčitou psychiatrickou diagnózou. Načež v roce 1963 byla ustanovena samostatná Psychiatrická léčebna, pošta Vernéřovice, a ze setrvačnosti se do Ústavu lífrovali pacienti nezařaditelní do běžných kolonek. A zanedlouho, v roce 1969, vzápětí po promoci přišel za dost zvláštních okolností do Ústavu mladý začínající lékař MUDr. Vilém Rokyta.

Šestašedesátiletý ředitel a primář s hlavou na desce stolu si nyní možná vzpomněl na vyvaleného mladíčka Viléma, když poprvé otevíral mohutné vstupní dveře, spíše vrata do svého čerstvého působiště. Byl přesvědčen, že do onoho, pro něj tehdy záchranného vyhnanství přijíždí maximálně na pět upsaných let, než se v Praze zapomene na jeho průšvih, ale nakonec zůstal v Ústavu čtyřicet tři let.

Každopádně musel doktor Rokyta myslet na to, že jeho aktivní, profesně činný život v létě skončí. Odejde do důchodu, na nějž už má nárok, ale že už by nic nedělal? A kam odejde?

V druhém patře budovy na konci chodby měl Rokyta pohodlně zařízený privátní byt 2 plus 1. Vedle něj pobýval už téměř čtyřicet let jeho kolega, přítel a zástupce MUDr. Jan Amos Stachelbaum v podobně velkém bytě. Ve stejném křídle byla ještě jedna místnost s příslušenstvím, kde občas nějaký další lékař či zdravotní sestra mohli přespat, a dále skromně vybavená laboratoř a ošetrovna pro menší akutní případy úrazů, které se sem tam stávaly.

Celý prostor v druhém patře byl ohraničen stěnou z neprůhledných skleněných ozdobných luxorů a uprostřed byly zamykatelné dveře.

Ve vedlejší půlce patra byly denní ordinace ostatních lékařů, služební pokoje Rokyty a Stachelbauma, dvě místnosti zdravotních sester a ošetřovatelů a také kancelář ekonomky, která vyřizovala i administrativu léčebny.

V prvním patře byly pokoje pacientů ve srovnání s poměry v jiných psychiatrických zařízeních luxusní, po dvou, nanejvýše po třech v místnosti.

Ve stejném podlaží byla permanentní ambulanční místnost, kde se vydávaly léky a v noci byla obsazená sestrou i ošetřovatelem.

Za ambulancí se nacházela prostorná klubovna pro pacienty s řadou kulatých stolků s proutěnými židlemi, podél stěn volně přístupné police knihovny s haldou časopisů a nenáročnou četbou. A ještě překvapivě velká plazmová televize, sponzorský dar.

V přízemí byla už dost pamatující kuchyně léčebny, dvě slušné jídelny, ta menší pro personál, skladiště všeho možného, pod zvláštním uzávěrem komora se zásobou léků a na konci chodby dílna a byt důležité osoby celé léčebny, totiž správce, údržbáře, zahradníka a donchuána širokého okolí, to vše zastal Alois Jirásek, muž šalebného vzhledu úhledného bankovního úředníka, leč uvnitř s myšlenkovým hnutím lovce šelem.

Navíc byl prasynovcem spisovatele stejného jména, rodáka z nedalekého Hronova.

A ještě patřil ke třem osobám v léčebně, co věděly o utajené, stále funkční podzemní chodbě, do níž se vcházelo travou zarostlým poklopem těsně u plotu, a dalo se pak vylézt až na polské straně v nepřehledné houštině. Jako jediný, alespoň si to myslel, ji pravidelně využíval.

Kuchařky i uklízečka dojížděly na kole z Verněřovic či v zimě šlapaly sněhem pěšky, neboť v obci končila linka autobusu a zřídkaivé návštěvy příbuzných pacientů, pokud nejely autem, musely těch šest kilometrů dojít po svých, což přispívalo k setrvalému úbytku návštěv.

Z dříve okresního města Kostelce, ale také z jiných okolních obcí i měst se dopravovaly zdravotní sestry, dva ošetrovatelé i dva mladší lékaři působící v léčebně.

V posledních letech pak dvakrát v týdnu přijížděla klinická psychologka doktorka Monika Koláčná až z Hradce Králové a občas v léčebně přespala. To vyvolávalo pozoruhodné, ale nikoliv nepříjemné a stupňující se proměny ve vztahu k panu řediteli Rokytovi.

Zatímco ve starých vzpomínkách bloudící Vilém zůstával s hlavou svěšenou na desce stolu, Vynálezce Walczak naopak kmítal s hlavou plnou šrotujících protikladných úvah. Jistě by šel led více zchladit, možná by se dal použít kompresor z lednice? Jenže jedna je v kuchyni a druhá na ambulanci. Nebo prudký noční nástřík vodou, ale správce má hadice pod zámkem. Ne, řeknu Karlovi, aby vzletěl a přihnál hodně mrazivý víchř, to bude nejjednodušší!

A hned v klubovně, kde stále posedávalo či jen tak bezcílně přecházelo několik pacientů, si to Horst Walczak zamířil rovnou ke stolečku v rohu, na němž byla rozložena plátěná sachovnice už jen s několika figurkami.

Letec Karel Mikeska opět vítězně dohrával partii s profesorem Přemyslem Frantíkem alias Vévodou. Oba rovněž patřili k primářovým apoštolům, což jim mezi ostatními pacienty dodávalo poznatelné důležitosti a jakýmsi přirozeným samospádem se většina z těch dvanácti stýkala hodně mezi sebou.

Tedy až na výjimky, jako byl třeba Vrah a ještě ona tajemná žena Ajsa, co mluví jen podivnou řečí, ale doktor Rokyta jí asi rozumí.

Profesor šlehl po netrpělivě poskakujícím panu Walczakovi nevlídným pohledem a vzápětí prohrál. Chtěl okamžitě odvetu, ale Vynálezce si ho vůbec nevšiml, jednoduše chytil Letce za ruku a odtáhl ho od stolu dost daleko, aby Frantík Vévoda nic neslyšel.

Pacient Karel Mikeska si s Horstem Walczakem hodně rozuměl a často si spolu povídali. Letec byl totiž vlastně také vynálezce, byť jen v jednom specifickém oboru. V neustávajícím úsilí se snažil přijít na to, jak zdařile vzlétnout a létat jako velký pták pouze za použití síly rukou a nohou. A samozřejmě s pomocí vlastnoručně vyrobených křídel, perutí či speciálně vyztužené veliké igelitové blány napodobující létající hmyz.

Díky primárně shovívavosti měl několik načatých křídel i modrou igelitovou blánu v jedné jinak nepotřebné zahradní kůlně a často tam trávil čas nekonečným vylepšováním. Zřejmě byl doktor Rokyta pevně přesvědčen, že Letcovo koumání je odsouzeno k neúspěchu.

Pan Mikeska býval kdysi, už si ani nevybavil, kdy to bylo, středoškolským učitelem biologie. Asi byl ještě poměrně mladý, když se stovcáctkou škodovkou vracel s manželkou z víkendové návštěvy u jejích rodičů v Krkonoších.

Kdesi ve skoro pravouhlé zatáčce u obce Trotina přestaly fungovat brzdy, jak to pak později tvrdil, ale spíše jel tehdy Karel moc rychle. Vyletěli ze silnice do lesního svahu, auto se několikrát obrátilo nahoru a zase dolů a mladá paní Mikesková při tom zemřela.

Karel Mikeska měl zlomené ruce i nohy, ale hlavně byl v bezvědomí několik hodin, než si havarovaného auta povšiml projíždějící řidič, který našťastí právě u zatáčky pocítil nutkání se bezodkladně vyčurat.

První Mikeskova slova v nemocnici ve Dvoře Králové, když se ho podařilo resuscitovat k vědomí, byla: — Kdybychom letěli, tak se to nestalo!

Obě nohy měl od té havárie zkrácené a zpevněné šrouby. Dle lékařského dobrozdání mu delší bezvědomí poškodilo mozek. Učit už samozřejmě nemohl a brzy dostal nevelký invalidní důchod. Uzavřel se před okolím v rodinném domku v Hořicích v Podkrkonoší a jen jednou týdně vycházel na nejnnutnější nákupy.

Skoro celý rok vymýšlel a sestavoval dvě mohutná křídla z bílých prostěradel. Když měl pocit, že fungují podle jeho představ, objednal si taxíka, který ho dopravil do Dvora Králové, kde se mu podařilo proniknout až na věžičku krásné renesanční bývalé městské radnice. Bez povšimnutí, neboť v budově byla jen výstavní síň v přízemí.

Bylo to přesně rok od nešťastné události v Trotině, kam hodlal původně Karel Mikeska se svými prostěradlovými křídly obřadně doletět, když se z věžičky spustil do volného prostoru.

Několikrát prudce máchl oběma rukama, čímž přece jen poněkud zpomalil svůj pád. Co anděl nechtěl, trefil rovnou na starou paní, která se poklidně vracela z nákupu. Žena na místě dostala smrtelný infarkt a Karel Mikeska po kratším pobytu ve vazbě a následném soudním jednání putoval do Ústavu jako evidentně nesvéprávný pachatel.

— Karlíku, máme problém, oslovil ho Vynálezce málem šeptem.

— Povědej, Horstíku, co se děje?

— Chtěl jsem si jít zatrénovat s nožema na jezírko. Kvůli závodům, jak jsme se domlouvali. Ale představ si, říkal primář, že led potřebuje mít alespoň minus dvacet. A to teď není. Myslel jsem, že bys zkusil vzlétnout a přihnal nějaký fakt studený víchr. Šlo by to?

Pacient Mikeska vlastně neměl žádnou klasickou duševní poruchu. To pouze jeho paměť chlácholivě zasunula do ztracena vše, co se týkalo oné jím zaviněné nešťastné havárie.

A místo drásavých vzpomínek mu poskytla podivuhodně pevné přesvědčení, že právě on může létat. Jeho jediným prohrěškem tak bylo, že se nenaučil létat dříve, před jakousi nevlídnou událostí, na niž si však nepamatuje. Mimo to ale v aktuálním čase vnímal běžné záležitosti většinou normálně a rozpoznával ono vymezení duševní poruchy u ostatních pacientů.

Proto nyní pohlédl na přítele Walczaka s úsměvným pochopením. Pohladil ho po rozčepýřené, úplně šedivé hlavě a rozhodným hlasem pravil: — Určitě, Horstíku, jen musíme počkat, až se k nám dostanou husté mraky, abych měl co prolétávat.

Kdo si pamatuje události ze srpna 1969 a náhodou v té době pobýval v hlavním městě Československé socialistické republiky, ten si dokáže představit, že vzpomínání Viléma Rokyty i po více jak čtyřiceti letech bylo stále nasyceno bezmocným vztekem, ale také trpkou úzkostí.

Stalo se to 21. srpna při ročním výročí násilného vpádu vojsk Varšavské smlouvy, z devadesáti procent armády Sovětského svazu, do nadějně se obrozujícího, dříve tak poslušného satelitního vazala.

Nedlouho předtím začátkem července byl Vilém Rokyta v Karolinu slavnostně promován na doktora všeobecné medicíny. Zejména pro jeho rodiče to byla zásadní životní událost. Byl jediné dítě starších manželů. Otcí Robertovi bylo při jeho narození čtyřicet let a matce Vilmě sice o pět roků méně, ale v oné době to byla velká výjimka.

Sledovali synovu promoci s radostným dojetím. Přijeli do Prahy z Radvanic už o den dříve, přes tři roky jinak vůbec nikam necestovali, paní Rokytová asi stejnou dobu odolávala náporům chronické leukémie, a jak se poměrně záhy potvrdilo, drželo ji při životě vědomí, že prostě musí být účastna završení Vilémových studií.

Přespali v rozlehlém bytě na letenském Molochově s působivým pohledem na panoráma Hradčan. Tamější byty tehdy patřily vesměs prokádrovaným soudruhům včetně nejvyšší komunistické nomenklatury, bydlel tam Hendrych, Köhler, Šik a další papaláši. Starší bratr paní Vilmy MUDr. Arnošt Lecjak byl dlouholetý první náměstek na ministerstvu zdravotnictví, které v podstatě celé řídil za nastrčenou figuru ministra pátera Josefa Plojhara.

Doktor Lecjak byl chytrý, opatrný a zároveň pružný muž, který by se neztratil v žádném politickém režimu, a hned někdy v roce 1949 předvídavě vstoupil ještě jako student do tý partaje, jak říkával.

Vilém tehdy v srpnu 1969 ještě pobýval na vysokoškolské koleji Na Větrníku, ale od září už měl zajištěný bezvadný podnájem ve vilce Na Santošce a ve stejném termínu měl nastoupit k obligátnímu ročnímu oborovému kolečku čerstvých absolventů medicíny ve Fakultní nemocnici na Karlově náměstí.

V den prvního výročí „bratrské“ okupace byl od rána v Praze přímo hmatatelný neklid a sílící očekávání čehosi podstatného. Ale čeho?

Pochopitelně nejvíce lidí se shlukovalo kolem Václavského náměstí. Všude ovšem bylo i plno esenbáků a nasupeňých milicionářů a jistě se tam vyskytovali i příslušníci v civilu. Také Rokyta byl uprostřed Václaváku s několika

svými kolegy ze studií. Tu se pojednou z pasáže Lucerna vynořili dva mladíci s velkým bílým látkovým transparentem, na němž rudou barvou svítil nápis: *Okupanti táhněte domů!*

Stačili s ním doběhnout jen do vozovky, kde se na ně vrhlo asi deset esenbáků s mohutnými bílými obušky a rvalo jim transparent z rukou.

Ale na ně zase spontánně zaútočila hromada okolních chlapů a strhla se nelítostná krvavá rvačka. A do toho z chodníku zařval policejní důstojník jakýsi povel a několik dalších přibíhajících policajtů v maskách vhodilo mezi demonstranty slzné granáty.

Masa rázem prudce slzících lidí se rozutíkala do všech stran, a jak si instinktivně svírali pálicí oči, mnozí zmateně klopýtali, naráželi do sebe a padali na zem.

Ozývaly se výkřiky. — Zaprodanci! Hajzlové! Sloužíte Rusákům! A další podobné vzteklé věty.

Vilém, který také málem vůbec neviděl, byl unášen davem do Jindřišské ulice. Někde na úrovni Hlavní pošty matně spatřil, jak prchajícím naproti se valí masivní stříkající vodní dělo. Vzápětí ho drtivý proud studené vody bolestivě odmrštil až na zeď budovy.

Cosi neartikulovaně zachroptěl, a aniž věděl, co dělá, vzal na zemi ležící dámskou botu s vysokým podpatkem a mrštil ji po vodním dělu, které však už popojelo dál a bota náhodně trefila do ksichtu jednoho z hloučku esenbáků, kteří se posouvali za dělem.

Vzápětí dostal prudkou ránu do hlavy obuškem, až ztratil vědomí.

Když se probral, seděl opřený o záda kohosi neznámého a ruce s pouty měl vyvrácené dozadu. V neurovnaném hloučku jich tam posedávalo, ale i postávalo asi dvacet, mezi nimi i pět mladších žen a všichni s pouty na rukou. Kolem dokola pak postávali uniformovaní příslušníci Sboru národní bezpečnosti.

První jasná myšlenka Viléma Rokyty, když začal vnímat, byla kupodivu úplně scestná. Jestlipak ona bota, co hodil, patřila některé z těch zajištěných žen? Ale než se stačil porozhlédnout, přijela krabicovitá dodávka s nápisem VB po obou stranách, vězeňský anton, do něhož poliši celou skupinu od Hlavní pošty nacpali.

Nejeli moc daleko. Vyklopili je v Bartolomějské, kde je usadili na dřevěné lavice v dlouhé chodbě. Dokonce jim všem sundali pouta a Vilémovi připadalo, že ti vesměs mladí kluci v uniformách mají na obličejích jakýsi rozkazem vyfasovaný nehybně strnulý výraz a pohybují se jako roboti na klíček.

Postupně je odváděli do přilehlých tří místností na výslechy.

Rokytův vyšetřovatel v civilu byl už starší muž, alespoň tak mu to tehdy připadalo. Naštěstí měl Vilém s sebou v náprsní peněžence i občanský průkaz, tak začátek výslechu proběhl rychle.

I dál to šlo fofrem — výtržnictví, napadení úřední osoby, zítra stane před samosoudcem, ať počítá nejméně s půl rokem vězení, nebo i více.

Na závěr stébelko spásy.

— Můžete si nyní zavolat. Jeden hovor rodině. Stručný!

Vilém zavolal strýci Arnoštovi, komu jinému? Je v Bartolomějské, zatčen, přimotal se do shromáždění na Václaváku, zítra bude mít soud, dovolili mu jeden telefonát...

— Už nic neříkej! utnul strýc jeho zajímavé vysvětlování, — zastavím se!

Pak ho odvedli do cely, kde jich posléze bylo šest na čtyři holé dřevěné pryčny. Vilém spal asi jen dvě hodiny nad ránem, skrčený na půlce tvrdého lůžka.

Předtím si celou dobu rozrušeně promítal všechna možná pokračování.

O sebe obavy neměl, jenže co maminka? A taky táta? Jak to vezmou? Žádný doktor, ale vězeň?!

Ráno jim donesli konev průsvitného čaje, hliníkové hrnky a každému dva suché rohlíky. Zasmušilý Vilém ještě dožvýkával druhý rohlík, když se otevřely dveře a čerstvě vyhlížející nevelký obtloustlý policajt, jehož podobu si bude pamatovat do konce života, zaskřehotal: — Rokyta! Se mnou!

Dokráčeli do místnosti, kde už asi byl včera, každopádně vyšetřovatel byl tentýž, a vedle něho postával MUDr. Arnošt Lecjak, první náměstek ministra zdravotnictví.

— Tak, mladíku, tady mi podepište konečně usnesení! Soudruh náměstek se za vás zaručil. Mizíte z Prahy a doufám, že už se nikdy nevidíme.

Až venku na ulici se Vilém odvážil strýce zeptat, co to vlastně naprosto automaticky podepsal.

— Ty troubo! Víš, že i pár demonstrantů zastřelili?! Podepsal jsi, že jsi šel do knihkupectví na rohu Václaváku pro objednanou lékařskou knihu a nechal ses nechtěně strhnout davem. A navíc prvního září nastupuješ do Psychiatrické léčebny ve Verněřovicích, kde je kritický nedostatek lékařů a ty ses tam hned po promoci odpovědně sám přihlásil!

— Aha, zmohl se zkroušený Vilém, ale pak přece jen dodal: — A co praxe? Kolečko na Karláku?

— Zajedeš několikrát do Hradce Králové na různé fakultní kliniky, tak vždy na čtrnáct dnů po odděleních, to ti ještě vyjednáám. Buď rád, že se mi tě podařilo zachránit. Ostatní půjdou určitě natvrdo sedět. Jó, to se tedy všechno ošklivě vybarvilo, pokračoval strýc Arnošt pochmurně a zároveň úlevně stiskl Vilémovi rameno.

Jak se nedlouho potom potvrdilo, dlouholetý první náměstek ministra zdravotnictví přece jen nebyl tak elastický a zřejmě alespoň trochu se synovcovým počínáním 21. srpna souhlasil.

Při stranických prověrkách nepřijal tezi o bratrské pomoci, trval na okupaci a svištěl z KSČ i z ministerstva. A až do penze působil jako spokojený obvodní lékař v Říčanech u Prahy.

A tak se prvního září 1969 notně vyjukaný MUDr. Vilém Rokyta hlásil v Ústavu, aniž tušil, že jinak se té impozantní rudohnědé budově v okolí neřekne.

Stále byl pátek 11. ledna 2013, den, kdy doputoval dopis z ministerstva zdravotnictví.

Dva mladší lékaři do Ústavu dojížděli auty, ale zejména v zimě to nebývalo vždy jednoduché, a tak rozhodl ředitel Rokyta už dříve, že mají stejně mnoho hodin přesčasů a nemusí v pátek vůbec jezdit. Denní služby v pátek a o víkendech obstarával sám na střídačku s doktorem Stachelbaumem.

Dnešní žurnál měl právě on a tak se ani nedivil, že opět kdosi klepe na dveře jeho pracovny. Tentokráte už vstal od stolu, pryč od dotírajících vzpomínek, a zároveň hlasitě zvolal: — Dále!

Vstoupila hlavní sestra léčebny, už také postarší žena poněkud zavalité postavy a širokého dobrosrdečného obličejce.

Milada Valentová zdařile klamala svým zjevem, neznalý člověk by si ji nejspíše představil za výčepem vesnického hostince či v tom bílém plášti rovnou za pultem řeznictví, ale ve skutečnosti to byla nadmíru zkušená a bystrá zdravotní sestra, která stejně jako doktor Rokyta celý svůj profesní život spojila s Ústavem. Navíc koncem sedmdesátých let neodbytně zasáhla ve prospěch Viléma v jedné delikátní záležitosti.

Tehdy pobývala v Ústavu na půlroční stáži doktorka Haluzová z Psychiatrické léčebny v Opavě. Suverénní pětáctýřičátnice se po večerech nudila a tak se jen tak mimochodem vrhla na rozpačitého Viléma a v podstatě ho znásilnila. To se následně ještě párkrát zopakovalo v čím dál překérnějších situacích, dokud jednou nevešla sestra Valentová do denní ambulance, právě když rujná doktorka Haluzová rozepínala Rokytovi poklopec.

Co jí potom sestra řekla, se Vilém nikdy nedozvěděl, ani to vědět nechtěl, ale doktorka Haluzová si z rodinných důvodů svůj pobyt v Ústavu o dva měsíce zkrátila a bez rozloučení s Rokytou se vypařila.

A nyní, stejně jako já, vlastně asi kvůli mně, už Valentová přesluhuje, takže konec léčebny se jí pracovně nijak nedotkne, blesklo ještě Vilémovi hlavou, než se vlídně zeptal: — Co potřebujete, Miládko?

— Pane primáři, komplikace. Paní Tondrová se pořezala. Naštěstí na stehnech, už jsme zastavili krvácení, ale cuká se. Dostala dopis, manžel podal žádost o rozvod. V popelnici vyhrabala střepy z rozbitého květináče a tím si to ušpidlala.

To byla dneska tedy výživná poštovní dodávka. Nejenom já jsem dostal fatální dopis, pomyslel si Rokyta.

Pacientka Jiřina Tondrová byla mezi primářovými apoštolý nejkratší dobu, pod přízviskem Mučednice. Shodou okolností ji před necelými třemi lety do léčebny přijímal rovnou od policejní eskorty z Broumova a zůstala už v jeho péči.

Nedlouho předtím, dost nerad, se musel rozloučit s jedním apoštolem z původní dvanáctky. Začínal mít tak překotné manické fáze své bipolární poruchy, že agresivně ohrožoval ostatní pacienty a ošetřovatelé nebyli vždy poblíž.

V Ústavu neexistovaly speciální bezpečnostně separované pokoje, klecová lůžka zrušil ředitel hned v roce 1990, a tak výtržník putoval na uzavřený pavilon až do pražských Bohnic a jeho místo mezi dvanácti apoštoly zaujala Jiřina Tondrová.

Mučednice musela být v mládí svůdná žena. Ještě teď, rok od čtyřicítky, měla pěkné vlnité tvary a dlouhé, málo vídané leskle měděné vlasy. Ale druhdy asi slibně svítící černohnědé oči vysílaly nyní signály stálého zděšení i obav a její dosud pohledný obličej byl rozrůzněný vráskami.

Jiřina zprvu pracovala jako prodavačka v obchodě s oděvy v Broumově na náměstí, tím pádem ji měli všichni místní frajírci pěkně v merku.

A vyhrál jakýsi Tondr, automechanik, který záhy po převratu začal čile dovážet ojetiny z Německa. V těch prvních letech byla enormní poptávka po jakýchkoliv západních autech. Tondrův bazar utěšeně prosperoval a penízky se hrnuly.

Doktor Rokyta manžela paní Jiřiny nikdy neviděl, proč by ji v blázinci navštěvoval, že ano?, ale dovedl si takového šibra živě představit. Prachy mu překryly i to málo, co měl v hlavě, ale v Broumově a okolí byl king.

Nepravidelně přijížděla na návštěvy matka Tondrové se dvěma vnoučaty, synkem a dcerou Jiřiny, kteří u babičky trvale pobývali. Objevovali se hlavně v létě, jezdili totiž autobusem do Vernéřovic a pak šli pěšky do léčebny. Když se stala ona prvotní policejní událost, bylo synovi devět a dceři sedm let.

Skryté dispozice k podivnému, nenormálnímu sebepoškozujícímu jednání v sobě zřejmě Jiřina Tondrová měla, ale spouštěčem se staly opakující se manželovy nevěry.

Asi o těch prvních ani nevěděla či vědět nechtěla, ale když Tondra zmizel na několik dnů a pak se znovu objevil jakoby nic, udělala si Jiřina na hrudi ostrým nožem známý piktogram ženského přirození a k tomu ještě krvavý vykřičník.

Hajzlík Tondra dal na čas pokoj, přespával doma, jenže ani ne do roka se beze slova vypařil na více jak týden.

Ještě než se vrátil, vyřezala si Jiřina další podobný kosočtverec s vykřičníkem vedle toho předchozího. Tentokrát se to už neobešlo bez následného lékařského ošetření, ale kdoví na co se vmluvila, že to nikdo nikam nehlásil.

Naštěstí si toho však povšimla její matka, a když se Tondra už po třech měsících opět z domova vytratil, nastěhovala se k dceři. Díky tomu se jí v poslední chvíli násilím podařilo vytrhnout vnuka, kterému už Jiřina začala nožem rýpat na obnažených zádech.

Dcera se s nožem obrátila proti matce, která ji v zoufalé obraně praštila náhodně ležícím pekáčem a s oběma dětmi utekla na policejní stanici.

Hlídka Tondrovou, už zmateně pobíhající na ulici, zajistila, a když se jí vyptávali na příčiny jejího konání, zarputile mlčela a je nenapadlo nic jiného než ji dopravit do blízké psychiatrické léčebny.

Zprvu neodpovídala na jakékoliv otázky ani doktoru Rokytovi, ale později se jeho prvotní nastřelená diagnóza potvrdila.

Akutně propuklá schizofrenie. Slyšela rozkazující hlasy těch děvek, co se pelešily s jejím manželem, aby si tu jejich pizdu vyřezala na své tělo, ten vykřičník tam byl proto, aby si to opravdu zapamatovala.

Ovšem ten inkriminovaný večer měla příkaz, aby další kundu vyryla na tělo synkovi, stejně bude jednou jako jeho otec, nedá se zachránit, ale je ho třeba alespoň poznamenat, aby dopředu litoval.

V průběhu pobytu v Ústavu se medikací docela srovnala, jen v krátkých časových epizodách mívala nutkání se svlékat a malovat si všude po těle barevnými pastelkami onen určující piktogram, ale to šlo poměrně snadno zvládat.

Nicméně její nemoc poznenáhlu postupovala, vyhlídky nebyly nijak optimistické, ale v současném stavu mohla ještě dlouho slušně fungovat. Dokonce v těch klidových obdobích pomáhala z vlastního rozhodnutí a k všeobecné spokojenosti v kuchyni.

Jenže do toho přišel dopis s manželovou žádostí o rozvod, zřejmě nějaká milenka tlačila Tondru ke sňatku a Mučednice se ocitla rázem pod náporem zničujících představ.

Předtím, když vyhazovala odpadky z kuchyně, musela si v popelnici všimnout rozbitého květináče, a když si dopis přečetla, věděla, co musí udělat.

Primář s hlavní sestrou došli do místnosti ambulance, kde další sestra s ošetřovatelem drželi na židli stále se vzpouzející Jiřinou Tondrovou. Seděla tam jen v kalhotkách s ne-